

Economische hervorming

De standaardreceptuur die westerse adviseurs aan Oosteuropese economische hervormers voorschrijven, is dat zij moeten zorgen voor een bestendig macro-economisch beleid, een concurrerende particuliere sector en een voldoende vrije werking van markten om te garanderen dat de economie zich adequaat aan snel veranderende omstandigheden aanpast. Nu de Nederlandse economie door de internationale recessie en de sterk oplopende werkloosheid in serieuze problemen is geraakt, is het interessant om aan de hand van de Miljoenennota 1994 na te gaan of de goedbedoelde adviezen voor anderen wel voldoende in het eigen beleid doorklinken.

De bestendigheid van het macro-economische beleid lijkt geen probleem. Sinds jaar en dag is het budgettaire beleid gericht op vermindering van het financieringsstekort. Stapje voor stapje is het tekort teruggebracht van meer dan 10% van het nationaal inkomen aan het begin van de jaren tachtig tot 3,9% nu. Hoewel dat niet genoeg is om aan de EMU-criteria te voldoen en een stijging van de staatsschuld te voorkomen, zit Nederland hiermee in de Europese voorhoede. In dezelfde periode was het monetaire beleid gericht op handhaving van een vaste koppeling van de gulden aan de Duitse mark. Dit heeft bijgedragen tot een structureel lage inflatie en een harde gulden. Tijdens de recente EMS-crisis was de gulden zelfs de enige munt die de D-mark kon volgen. Op de financiële markten is dit bestendige macro-economische beleid beloofd met een lage rente.

In 1994 lijkt deze bestendigheid echter teloor te gaan. Minister Kok slaagt er niet in de in het regeerakkoord afgesproken doelstelling voor tekortreductie te halen ("een tandje minder"). Reden is de ongunstige conjunctuur, die ervoor zorgt dat de belastinginkomsten sterk tegenvallen. Kok houdt via uitgavenbeperkende maatregelen die oplopen van f 7,4 mrd. in 1994 tot f 14,3 mrd. structureel in 1997, wel strak de hand aan de afgesproken uitgavenbeheersing, maar compenseert de belastingtegenvallers niet meer volledig met extra bezuinigingen. Daarmee blijft Kok veel strenger in de leer dan de meeste van zijn Europese collega's. In vrijwel alle EG-landen worden de EMU-criteria genegeerd vanwege de recessie en de onderbesteding in de economie. Met zijn vasthoudendheid aan de tekortdoelstelling doet Kok zelfs denken aan het braafste jongetje van de klas, dat zijn lesje blijft herhalen, terwijl de rest naar buiten is gerend omdat het schoolgebouw in brand staat.

Het oplopende financieringsstekort zou nog makkelijker te accepteren zijn, als Kok wat meer deed aan vermindering van de collectieve-lastendruk (zie ook Van Wijnbergen in deze ESB). Terwijl aan Oosteuropese landen wordt aanbevolen de omvang van hun collectieve sector drastisch terug te brengen, is het kabinet-Lubbers/Kok tevreden dat het zijn doelstelling van stabilisatie van de collectieve-lastendruk haalt. De lastendruk in Nederland blijft echter aan-

merkelijk hoger dan die in concurrerende landen. Dat is zorgelijk, want in de steeds scherper wordende internationale concurrentie vormen hoge belastingen en sociale premies een steeds zwaarder wegend concurrentienadeel. Arbeid en kapitaal trekken naar fiscaal gunstiger oorden. Bovendien belemmeren hoge gemiddelde en marginale belastingtarieven de werking van de arbeidsmarkt en vormen zij een rem op ondernemerschap en initiatief.

Ten dele hangt het oordeel over de hoogte van de collectieve lasten af van de vraag wat de burger voor zijn collectieve gulden ontvangt. Om de kwaliteit van de collectieve uitgaven te verbeteren voert het kabinet een beleid van bevordering van de overheidsinvesteringen. Voor de periode 1994-1998 wordt f 5 mrd. extra uitgetrokken voor additionele investeringen in fysieke infrastructuur, bodemsanering en versterking van de kennisinfrastructuur. Deze bedragen komen boven op de reeds gereserveerde middelen voor de Betuwelijn en de hoge-snelheidslijn (f 3 mrd.). Het is positief dat er na jarenlange daling nu meer geld voor overheidsinvesteringen wordt uitgetrokken, maar wat is het verwachte (maatschappelijke) rendement van deze investeringen? Een toelichting hierop ontbreekt in de Miljoenennota. Afweging tegen andere overheidsuitgaven is daardoor niet mogelijk. Het afwegingsproces wordt nog extra bemoeilijkt doordat sommige inkomsten direct worden doorgeleid naar een apart fonds ter versterking van de infrastructuur.

Steevast wordt aan Oosteuropese landen ook aanbevolen te zorgen voor goed werkende markten, zodat de economie zich kan aanpassen aan veranderende omstandigheden. In Nederland echter wordt een groeiend deel van de beroepsbevolking buiten de arbeidsmarkt gehouden door belemmeringen in de loonvorming, de arbeidsomstandigheden, gebrekkige opleiding en training, het sociale-zekerheidsstelsel, de ontslagbescherming enz. Het gaat hier niet om een conjunctureel probleem. De werkloosheid stijgt veel sneller dan met de vertraging van de economische groei overeenkomt en blijft na elke recessie op een structureel hoger niveau steken. Van degenen die langer dan een jaar werkloos zijn, komt de helft niet meer aan de slag. De oplopende druk van werkloosheids- en andere uitkeringen heeft bovendien een zelfversterkend effect op de inactiviteit. Ook op de markten voor goederen en diensten, kennis en kapitaal valt het nodige te dereguleren en te dynamiseren. De Miljoenennota besteedt daar wel aandacht aan, maar het kabinet laat maatregelen toch vooral aan zijn opvolger over.

Langzaam maar zeker gaat het in Oost-Europa wat beter. Hier echter kalft de concurrentiekracht af. Nog even en wij krijgen van hen advies hoe onze economie te hervormen.

L. van der Geest